

2° Jamblici successores potius sacerdotium exercere quam philosophiam docere visi sunt. — Ab eis institutionem accepit *Julianus Apostata*. — Inter eos celeberrimus fuit *Hierocles* qui philosophiam Aristotelis eandem esse atque Platonicam probare enisus est.

§ 3. SCHOLA ATHENIENSIS.

1° *Plutarchus*, Nestorii filius, obiit 433 p. Ch., et *Syrianus*, primi Athenis Neoplatonicam scholam aperuerunt.

2° *Proclus*, 411—485, praecipuus recentiorum Neoplatonicorum; philosophiam Plotini etiam dialectice probare conatus est.

3° Procli discipuli plures fuere, successores in Schola regenda: *Marinus*, — *Isidorus*, — *Zenodotus*, — *Damascius* qui scholae ultimus praefuit a. 520; suppressis vero a Justiniano scholis Atheniensibus philosophicis, a. 529, in Persidem ad Chosroam exsulavit; sed spe frustratus, post pacem a. 533, reversus est Athenas, nullam tamen scholam amplius habuit. — Finis philosophiae graecae paganae; Christianismi victoria. — Postea pauci singulares scriptis Neoplatonismum tenuere.

PARS SECUNDA.

HISTORIA PHILOSOPHIAE POST CHRISTUM.

Inter plurima atque maximae varietatis systemata philosophica, qualia extra influxum Christianae Religionis exorta vidimus, turpiter in errores omnimodos plurima abibant, praeclariora aliqua surrexerunt, nullum tamen fuit quod omni ex parte veram et sibi cohaerentem doctrinam statueret; sed pauca recte cogitata multis faeditatibus et ineptiis contaminabantur. — Tandem apparuit doctrina simplicissima simul ac sublimissima, speculativa simul et practica, quae et antiquam philosophiam regeneravit, et novam puriorem ac solidiorem creavit: hinc enim humanae naturae dignitatem extollit, illine tamen superbae rationi limites statuit, cupiditatibus frena injicit, doctos et indoctos communis caritatis vinculo colligat.

Origo Christianae philosophiae investiganda et explicanda non est sicut ceterarum philosophiarum origo: hae enim rationis humanae tentamina sunt, ista divinae rationis manifestatio; — ceterae philosophiae uni alterive genti et tempori prodesse poterant, Christiana vero ad omnium nationum ac temporum homines excolendos, perficiendos et beandos nata est.

Exinde jam omnes philosophicae doctrinae vel speculationes dividuntur in doctrinas conformes symbolo christiano, et doctrinas illi oppositas. Ambas parallelas per tres periodos successivas considerabimus, in quas tota deinceps historia dispesci solet.

Caput 1. Ab Evangelii promulgatione usque ad Carolum Magnum.

Caput 2. A Carolo Magno usque ad Lutherum.

Caput 3. A Luthero usque ad Leonem XIII.

CAPUT I.

AB EVANGELII PROMULGATIONE USQUE AD CAROLUM MAGNUM.

Per totam hanc periodum prae aliis eminet 1) lucta Christianismi hinc quidem cum paganismo paulatim in theurgia et neoplatonismo emoriente, illinc autem cum interioribus dissentionibus haereticorum successive aliorum exurgentium; — 2) evangelicae revelationis non solum propagatio apud omnes gentes, sed et progressiva evolutio et profundior intellectus dogmatum, per rationalis philosophiae applicationem et inquisitionem. — Sint igitur

Articulus 1. De philosophia haereticorum.

Articulus 2. De philosophia Catholicorum.

ARTICULUS 1.

De philosophia haereticorum.

Non omnia haeretica systemata hic exponenda veniunt, sed ea solum quae aliquam cum philosophicis speculationibus connexionem habent. Quae in eo omnia inter se conveniunt; quod christiana dogmata velint admittere tamquam altissimarum quaestionum solutiones, ea tamen interpretari juxta normam philosophiae, eaque praesertim neoplatonismo, tunc maxime vigenti doctrinae, adaptare et intorquere conentur. Ast eo successu id effecerunt ut et ab ethnicis neoplatonicis tanquam Christiani, et a Christianis tanquam infideles impugnarentur. — Omnia dicenda fere ad haec duo reduci possunt:

§ 1. De Gnosticismo.

§ 2. De Manichaeismo.

§ 1. DE GNOSTICISMO.

1° Multa Gnostici ex Platone, sed multo etiam plura ex Orientalibus haurerant sua placita. — Conveniunt fere in hisce punctis: a) Lumen primordiale, quod Bythos, abyssum, vocabant, fuisse originem omnis luminis, et ens pri-

mum; — *b*) animam duplicem esse, aliam intellectualem, sensibilem aliam; — *c*) seipsos esse partem divinitatis, adeoque se participare independentiae divinae, ac proinde nulli se legi subjacere. Per 2^m saeculum ea deliria in toto imperio romano passim sparsa sunt; at mox saeculo 3° paulatim emortua, nullum aliud vestigium reliquerunt, nisi quod eorum occasione catholica doctrina attentius perpensa et acutius defensa fuit.

2° *Simon* cognomento *Magus*, primus gnosticismi auctor fuisse traditur, vir magorum discipulus, Asiae mysteriis initiatus. — Docebat inter Deum et homines intermedios *Aeones*, — et se quoque aeonem esse, i. e. emanationem ex *Bytho*. — Hujus discipulus fuit *Menander* Samaritanus.

3° *Cerinthus* Judaeus, contra quem videtur S. Joannes Evangelium suum scripsisse; is docebat : *a*) mundum non a Deo esse creatum, sed ab aeone inferiore qui Deum non noverat; — *b*) Jesum esse merum hominem, Josephi et Mariae filium, cui in baptismo Joannis unitus fuerit Christus, aeon aliquis, qui virtutem miracula operandi et Deum cognoscendi ac praedicandi contulerit, donec ante mortem Jesu et passionem, ab eo recesserit, nullamque proinde partem in passione et morte ejus habuerit.

4° *Saturinus* Menandri discipulus, Antiochenus, priore parte saeculi 2ⁱ. Juxta eum : *a*) Deus est ignotus, sed creavit spiritus inferiores; — *b*) isti sunt mundi creatores, et eorum infimi sunt hominis creatores quoad materialem partem, quoad spiritualem vero, superiores; imo ab ipso Deo fuit ad complementum perfecta natura humana, ita ut post corporis mortem reverti in Deum debeat anima; — *c*) Deo hostilis *Satanas* existit, qui ad malum perducere homines conatur per sensualitatem omnimodam : ac propterea rejiciendum etiam ipsum matrimonium tanquam malum est; nec admittenda resurrectio carni corporis; — *d*) hominibus initio dominavit Deus Judaeorum, sed quum is contra Satanam minus esset potens, Deus Ignotus filium suum Christum misit in mundum; at is corpus verum carneum imperfectum assumere non potuit, sed perfectius corpus apparens tantum (docetismus).

5° *Valentinus* Aegyptius, Alexandriae et postea Romae docuit, obiit Cypri a. 160. Is omnium Gnosticorum celeberrimus, systema evolvit phantasiae aberrationibus plenum, scientifici valoris nullius : ex *Bytho*, Deo ignoto, spiritus inferiores multos, seu aeones, quos veluti ideas platonicas personificatas spectasse videtur, gradatim emanasse, mares et feminas per generationes successivas; ex quorum multitudine, seu pleromate, etiam mundus noster inferior et homo generatus sit. Homines alii hylici, materiales, redemptionis non participes, peribunt cum mundo materiali; alii, psychici, fidei participes sed non ulterius assurgentes, si tamen bene vixerint, in regnum benefici aeonis, *demiurgi*, pervenient; alii, pneumatici, gnostici, per Jesum spiritus supremi participes effecti, per solam suam Gnosim, etiam sine operibus, beatitudinem adipiscuntur : istis nullum jam discrimen inter bonum et malum, omnia licent.

§ 2. DE MANICHAISMO.

1° *Manes*, nobilis Persa, saeculo tertio, magorum scientiis initiatus, Christianus factus, sed mox ob errores excommunicatus, apud Saporem regem vixit. At propter doctrinas suas Magis invisus factus aufugit; postea occisus est circa a. 277.—Hujus doctrina per plura saecula stetit, consociatio scilicet gnosticorum et magicorum persarum placitorum, phantasiae magis quam theoriae plena. Praecipuum ejus dogma est dualismus, quo explicare contendit mala quae in mundo deprehenduntur (cfr. Theolog. Natur. prop. 22).

2° Discipuli multi fuerunt, ac mox in multiplicem corruptionem morumque dissolutionem abierunt.

ARTICULUS 2.

De philosophia Catholicorum.

Catholici Patres omnes generatim *eclectici* erant, quod ipse *Clemens Alexandrinus* fatetur explicatque : «Philosophiam autem non dico Stoicam, nec Platoniam, aut Epicuream, aut Aristotelicam, sed quaecumque ab his sectis recte dicta sunt, quae docent justitiam cum pia sententia, hoc totum selectam dico philosophiam.» — Itaque in moralibus praecipue Stoicos, in dialecticis Aristotelem, in doctrina de Deo, de geniis, de anima humana, ceterisque rebus immaterialibus Platonem sequebantur duces; sed his omnibus revelationem longe et nulla comparatione admissa praeponerent; quae fuit quasi nota characteristicam omnium Christianorum. — Hinc factum est ut paulatim magis philosophice dogmata revelata tractarent, utque unitio Plato, postea paulatim Aristoteles in eorum eclecticismo praevaleret; qui modus philosophandi et rationi admodum atque unice conformis, et religioni summopere utilis fuit, quum eam a cavillationibus impiorum potenter defenderet et clarissime explanaret. Unde et Julianus imperator ejusque asseclae nullum majus religioni detrimentum se inferre posse ratum habebant, quam si philosophiae studium christianis interdicerent.

Ex supra dictis patet quoque apud SS. Patres discernendam esse expositionem dogmatum, v. c. SS. Trinitatis, originis et existentiae mali, spiritus, et materiae; ab explicatione philosophica vel conciliatione dogmatum cum systematibus philosophorum. In priore enim omnes sunt unanimes et ab errore immunes; sed in posteriore variant, estque tanta cujusque auctoritas quanta vis rationum et pondus argumentorum quibus nituntur.

Reduci possunt omnia nunc exponenda ad tres partes :

- § 1. De philosophia Patrum ante Nicaenam synodum.
- § 2. Post Nicaenam synodum usque ad saeculum sextum.
- § 3. Post saeculum sextum usque ad Carolum Magnum.

§ 1. ANTE SYNODUM NICAENAM.

1. Ingenti illi pseudophilosophorum agmini, quod initio contempserant, Christiani se demum opponere coeperunt, eorumque calumnias refellere. Duplici autem via seu methodo id praestiterunt primi SS. Patres rerumque ecclesiasticarum scriptores. — Alii scilicet ostendere contendebant, quidquid verum et sanae rationi conformē in antiquis philosophis reperiretur, revelationi tum Judaicae tum Christianae conformē esse; — alii autem, ex ineptis philosophorum opinionibus et centenis inter sese contradictionibus, demonstrabant cogitationes philosophorum stultas esse, eorumque philosophiam vere inanem et nullam.

2° Priorem viam tenuerunt: a) *S. Flavius Justinus* Martyr, Palaestinensis, a. 100—166, pertaesus stoicismi, tum etiam peripatetismi, postea pythagorismi, demum in platonismo aliquantum quievit; sed mox intellexit Platonis doctrinam nihil prodesse nisi quantum viam ad Christianam fidem praepararet, quae sola veram et solidam philosophiam continet. — Hunc sequuntur *Tatianus* Assyrius, *Athenagoras* Atheniensis, *S. Clemens* Alexandrinus, nulli alexandrinorum secundus.

b) *Origenes* Alexandrinus, 185—254, Sⁱ Clementis discipulus, vir verbo et scriptis ad miraculum operosus, omnium Patrum maxime ad orientalem philosophiam accedens; admittit cum Proclo praeexistentiam animarum (cfr. Psychol. prop. 107), aliaque dogmata ethnicorum; quare de ejus orthodoxia vehementer dubitatum fuit. Scholarum directione ac ipso Sacerdotii exercitio ab episcopo suo privatus, in Palaestinam ad alios amiciores secessit; ac tandem sub Decio imperatore in carcerem ob fidem trusus, postea liberatus, captivitatis doloribus tamen fractus obiit.

Praeter aliquos errores multa tamen praeclara habet, unde et plurimae auctoritatis apud alios tum sui temporis tum posterioris fuit. Ejus doctrina praesertim in explicandis scripturis sacris posita erat. Philosophematum ejus summa haec fere est:

De Deo. Deus est super omnia excelsus, ineffabilis, incomprehensibilis, simplex et incorporeus, natura immutabilis et infinitus, omnipotens, sapiens, et bonus; — unus est, repugnat enim Deorum pluralitas; bonum et malum explicantur per Dei bonitatem et justitiam, quae minime se mutuo expellunt sed potius includunt. — Verbum Dei, *λόγος*, est Dei sapientia personalis, et exemplar omnium, *ἰδέα ἰδεῶν*; per Verbum creata sunt omnia ex nihilo, non ex praejacente quacumque materia.

De mundo. Creatura est ab aeterno creata, quia α) nunquam potuit Deus non exercere suam bonitatem et dominium, et β) initium creationis diceret mutationem in Deo. Attamen non semper hic noster mundus fuit et erit, sed innumeri varii continua serie sibi succedentes mundi. — Duae mundi partes sunt: materia et spiritus. Materia nequit esse sine qualitatibus, neque imo

ab iis realiter distincta est. Spiritus omnes sunt a Deo essentia et perfectione similes creati, et sola propria libertate differentias inter se induxerunt: alii fidelitate erga Deum felicitatem in unione cum eo meruerunt, Angeli; alii infidelitate a Deo remoti fuerunt, et in statum poenae lapsi, qui magis peccaverant daemones effecti sunt, qui vero minus, in corpora humana detrusi, sunt animae nostrae, variis miseriis tum internis tum externis afflictae pro varietate culparum praecedentium. — Ipsam quoque materiam non in eo statu ab initio Deus constituerat, in quo nunc ea est, sed in nobiliori insensibili subtiliori; ex qua, postquam spiritus illi lapsi debebant corporibus carneis uniri, etiam reliquum mundum plasmavit (creaverat autem tantam materiae massam, quantam ex infinita sua scientia praevidebat necessariam fore, pro numero illorum peccatorum).

De anima. Spiritualitatem animae ex cognitionis humanae natura demonstrat; non tamen animam, nec ullum spiritum creatum, existere posse extra omne omnino corpus reputat, sed necessario, etsi extra corpus nostrum mortale, tamen in corpore aliquo aethereo; et immortalem animam esse docet, ast in corpusculo illo aethereo. — Animum esse principium vitae et sensationis et motus in corpore dicit: distinguit quidem inter spiritum, *νοῦν*, et animam, *ψυχήν*; sed hoc ita explicat ludens in voce graeca quae fere eadem animam et frigus dicit, ut spiritus ob refrigeratum in se amorem Dei factus sit anima corporis, debeatque amoris in Deum exercitio et ardore se ex illo corpore liberare atque ad statum pristinae puritatis redire.

De libertate. Hanc ut evidens factum conscientiae admittit; quae et fundamentum omnis virtutis et vitii, omnis meriti et demeriti sit. Ad bonum vero gratia Dei nobis opus est. Malum est entis defectus, accessus ad non ens, privatio.

De eschatologia. Poena animae ob culpam praecedentem, status nempe inhabitationis in corpore, simul est medium meriti et liberationis, quae tamen in praesenti ordine non nisi per redemptionis gratiam attingitur; spiritus ita per meritum bonae vitae in pristinum statum unionis cum Deo restituitur; sed et propter culpas et malitiam hujus praesentis vitae sequitur quidem damnatio in vita futura, at ea non aeterna et irreparabilis, sed medicinalis, purificans, ex qua post multa tandem saecula animae in primaevam beatitudinem unionis cum Deo transibunt; neque id de solis damnatis humanis animabus, verum etiam de daemonibus, de satana, dicendum est; erit proinde finalis ἀποκρίσις universalis spirituum. Post eam sequetur et corporum universalis resurrectio et transformans glorificatio; atque universi mundi tandem restauratio in statum primitivum subtilem nobilem, in statum scilicet perfectae unitatis omnium creaturarum cum Deo qui ipse in omnibus sit. — At postea novi alius mundi initia erunt, evolventurque multae creaturae variae, donec per eosdem vel similes gradus redeant in unitatem primitivam; — et ita perpetuo fuit eritque mundorum successio infinita.

Late nota et varie disputata fuerunt Origenis scripta et placita, ex quibus non pauca hauserunt sequentes Christiani doctores.